

Kansaneläkelaitoksen lausunto hallituksen esityksestä laiksi kansaneläkelain muuttamisesta HE 128/2024 vp

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt Kansaneläkelaitoksen (Kela) lausuntoa hallituksen esityksestä kansaneläkelain muuttamisesta. Kela kiittää mahdollisuudesta antaa lausuntonsa asiassa. Esitystä on valmistelu yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa ja esityksessä ja erityisesti sen perusteluissa on otettu huomioon Kelan näkemyksiä.

Esitetyt muutokset ja niiden vaikutukset

Esityksessä kansaneläkelakia ehdotetaan muutettavaksi niin, että kansaneläke katsottaisiin EU:n sosiaaliturvaa koskevaa yhteensovittamisasetusta 883/2004 sovellettaessa asetuksen mukaiseksi vähimmäiseläkkeeksi, jota ei tarvitsisi maksaa ulkomaille. Tämän seurauksena n. 24 000 henkilön vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeen maksaminen EU-/Eta-maihin ja Sveitsiin keskeytyisi 1.2.2025 alkaen. Mikäli eläkkeensaaja olisi saanut Suomesta pelkästään kansaneläkettä, sen keskeytyminen vaikuttaisi myös oikeuteen saada sairaanhoitoa Suomen kustannuksella, eläkettä saavan hoitotukea ja perhe-etuuksia.

Esitetyn muutoksen vuoksi Suomessa asuvien vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeitä olisi laskettava vähimmäiseläkettä koskevien säännösten mukaisesti, jonka seurauksena henkilöiden eläke voisi joko nousta, laskea tai pysyä ennallaan. Uudelleen laskeminen koskisi enimmillään n. 32 000 henkilöä. Jos eläkkeensaaja saa takuueläkettä ja eläkkeensaajan asuimistukea, kansaneläkkeen määrän muuttuessa ne voidaan joutua tarkistamaan.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan muutettavaksi kansaneläkelain 65 §:n säännöstä, joka koskee kansaneläkelain mukaisten etuuksien keskeyttämistä henkilön muuttaessa ulkomaille. Ehdotetun muutoksen mukaan kansaneläkelain mukaisten etuuksien maksaminen keskeytyisi ulkomaille muuttoa seuraavan kuukauden alusta sen sijaan, että sitä maksettaisiin vuoden ajan ulkomaille muutosta nykyiseen tapaan.

Kelan näkemykset ja toimeenpanon haasteet

Kuten Kela on jo aiemmassa lausunnossaan todennut luonnoksesta hallituksen esitykseksi kansaneläkelain muuttamisesta, Kela suhtautuu varovaisesti esitettyyn muutokseen. Lainmuutoksen toimeenpanon kannalta riskin muodostaa se, että EU-asetuksen kansaneläkettä koskevat liitteet, eivät ole muutettavissa vastaamaan uutta luokittelua samanaikaisesti kansaneläkelain muutoksen voimaantulon kanssa. Asetusten liitteet ovat kiinteä osa asetuksia ja ne ovat hierarkkisesti samantasoisia ja yhtä velvoittavia kuin asetuksen muut määräykset. Asetuksen 883/2004 liitteessä XI täsmennetään, miten sovellettaessa EU-asetuksen III osaston eläkkeitä koskevan 5 luvun artikloja 52-54 sovelletaan kansaneläkettä laskettaessa ja eläketuloja huomioon otettaessa. Lisäksi asetuksessa on muita kansaneläkettä koskevia liitemääräyksiä (liite VI jossa määritellään vakuutuskausista riippumaton A-tyyppinen työkyvyttömyyseläke sovellettaessa työkyvyttömyyseläkettä koskevaa 4 lukua ja liite IX jossa määritellään etuudet, joiden tuloksi lukemiseen sovelletaan samanlaisten etuuksien päällekkäisyyttä koskevaa 5 luvun 54 artiklaa). Kelan on etuuksia toimeenpantaessa noudatettava sekä kansallisen lain että EU-lainsäädännön säännöksiä. Kelan käsityksen mukaan voimassa olevia liitemääräyksiä olisi sovellettava, kunnes niitä koskeva muutos on hyväksytty. Kelan tiedossa ei ole tuomioistuinratkaisuja tai oikeuskirjallisuutta, joiden mukaan voimassa olevia liitemääräyksiä ei tarvitsisi noudattaa.

Hallituksen esityksessä todetaan, että lainmuutoksen jälkeen Suomi ilmoittaa kansaneläkkeen EU-asetuksen mukaiseksi vähimmäiseläkkeeksi ja että kansaneläkettä koskevat liitemääräykset tulee kumota liitteitä seuraavan kerran ajantasaistettaessa. Käytännössä liitteiden ajantasaistaminen voi viedä useita vuosia ja Suomen ilmoitus vuoden 2025 tilanteen osalta tultaneen antamaan vuoden 2026 puolella. Näin ollen toimeenpanoa koskevan epävarmuuden voidaan olettaa kestävän melko pitkään. Tämän takia Kela tarvitsee sosiaali- ja terveystieteiden ja hallituksen laajaa tukea, jotta se voi toimeenpanna lainmuutoksen edellytetyssä aikataulussa. Muilta osin Kelalla ei ole lausuttavaa esitykseen liittyen.

Mia Helle

Yksikön päällikkö